

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ К. Д. УШІНСЬКОГО»**

*(кафедри теорії та методики практичної психології,
кафедра психіатрії, медичної та спеціальної психології)*

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

(кафедра мовної та психолого-педагогічної підготовки)

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ Г. С. СКОВОРОДИ**

(кафедра психології)

КЛАСИЧНИЙ ПРИВАТНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

(кафедра практичної психології)

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ПРАКТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ**

**Збірник наукових праць
Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції**

19 травня 2023 року

Одеса – 2023

УДК 001+159.9 (063)
ББК 72+88.4
З-41

Друкується за рішенням Вченої ради соціально-гуманітарного факультету Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (протокол № 11 від 30.06.2023 року).

Організаційний комітет:

О. В. Вдовіченко – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та методики практичної психології Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

І. П. Кондратьєва – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психіатрії медичної та спеціальної психології Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Т. М. Лазоренко – кандидат психологічних наук, доцент кафедри теорії та методики практичної психології Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Актуальні проблеми практичної психології : збірн. наук. праць Всеукр. наук.-практич. інтернет конф. (19 травня 2023 року, м. Одеса). Одеса, 2023. 218 с.

В збірник увійшли матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції здобувачів, яка присвячена актуальним проблемам практичної психологічної науки. Тематика наукових праць присвячена переважно теоретичним та практичним аспектам сучасної психологічної науки.

Для здобувачів, аспірантів, молодих науковців психологічних та педагогічних вузів.

Поліщука для експериментального дослідження відхилень у психічній діяльності людини.

Рекомендаціями щодо корекції проявів тривожних розладів у підлітків можуть стати такі вид терапії, як групова, арт-терапія, ігрова, майндфулнес підхід, піскова психотерапія. Широкого розповсюдження набула когнітивно-поведінкова терапія (КПТ) для лікування тривожних розладів. Існує численна кількість матеріалу, що містить інформацію про ефективність терапії на основі когнітивно-поведінкового підходу із застосуванням окремих методів для кожного конкретного тривожного розладу.

Тривожні розлади у підлітковому віці мають біологічну, соціальну і психологічну обумовленість і ведуть до поведінкової інгібіції, агресії та уникнення соціуму поєднуючись із соматичними порушеннями. Основна небезпека проявів тривожних розладів у підлітків полягає у їх вразливості, а також загрозою залежності від алкоголю та психотропних речовин, така модель поведінки сприяє тільки посиленню розладу. Нажаль підліткову тривожність не завжди можна розпізнати, адже підлітки з високим показником тривожності можуть і не усвідомлювати своєї проблеми ховаючись за поганою або, навпаки, вкрай слухняною поведінкою. У сукупності це характеризує захисні механізми та поведінкові шаблони, якими підлітки керуються, тому важливо приділити належну увагу зі сторони дорослих та кваліфікованих психотерапевтів щодо діагностики та корекції тривожних розладів.

Література:

1. Erikson E.H. The concept of ego identity. *Amer. Psychoanal. Assn.* 1956. № 4. P. 56–121.
2. Скляренко О.М. Теоретичні аспекти тривожних розладів. *Науковий Часопис Національного Педагогічного Університету імені М.П. Драгоманова.* 2016. Серія 12: Психологічні науки. Вип. 4(49). С. 69-75.
3. Михайлова Е.А. Соціодемографічні, психологічні та біологічні чинники предикції тривожних розладів у дітей. *Медична психологія.* 2018. № 1. С. 7-14.
4. Русіна С.М., Ткачук Н.В. Особливості діагностики тривожно-депресивних розладів у підлітків. *Буковинський державний медичний університет.* 2006. Випуск 5. С. 72-75.
5. Аврамчук О.С. Роль інтровесрії, поведінкової інгібіції та сором'язливості у патогенезі соціального тривожного розладу: огляд літератури. *Медична психологія.* 2022. Вип. 1. С. 84-93.

ОСОБЛИВОСТІ ТА ВАЖЛИВІСТЬ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ТА ЕМПАТІЇ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПСИХОЛОГА

Болдирєва С.О.

*Одеський національний економічний університет
(м. Одеса, Україна)*

Встановлено, що для того, щоб стати професійним психологом, людина повинна володіти низкою необхідних психологічних навичок, таких як комунікативна компетентність, що реалізується у володінні вербальними та невербальними засобами спілкування, здатність ініціювати та підтримувати контакт.

Динамічний розвиток різних сфер сучасного суспільства зумовлює якісну трансформацію вимог до професійної підготовки спеціалістів будь-якої сфери діяльності. Таким чином, більшість роботодавців наразі підвищує попит на таких фахівців, які не лише володіють високим рівнем професійних знань, умінь та навичок, що забезпечує виконання діяльності на необхідному професійному рівні, але й здатні активно розвиватися та вдосконалюватися як фахівець і як особистість. Слід зазначити, що це стає особливо актуальним у випадках, коли ресурсом професійної діяльності є особистість фахівця. Однією з таких сфер є професійна діяльність психолога, яка потребує не лише високого рівня професійної підготовки, а й значного особистісного розвитку. У зв'язку з цим особливої актуальності набувають питання, пов'язані з проблемами професійного становлення майбутніх психологів під час навчання у закладах вищої освіти, адже загальновідомо, що в цей період людина не лише опановує свою професію, а й визначає своє життя та світогляд, засвоює ефективні форми взаємодії та моделі поведінки.

Для успішної реалізації різноманітних форм професійно-психологічної діяльності студент повинен відповідати ряду вимог, які сприяють розвитку різноманітних особистісних якостей і здібностей. Серед останніх особливо важливим є формування комунікативної компетенції, яка передбачає оволодіння вербальними та невербальними засобами спілкування, уміння вступати та підтримувати вербальний контакт.

Загальновідомо, що спілкування – це складний багатогранний процес встановлення та розвитку мовних контактів між людьми, породжений потребою у спільній діяльності та включає обмін інформацією, формування спільної стратегії взаємодії, сприйняття та розуміння іншої людини [1, 6].

Слід зазначити, що поняття «комунікативна компетентність» не є новим у психології, однак однозначне його трактування на сьогодні відсутнє. Найчастіше комунікативну компетентність розглядають як здатність встановлювати та підтримувати необхідне вербальне спілкування з людьми; як сукупність певних знань, умінь і навичок, що забезпечують ефективний перебіг комунікативного процесу [2, 3, 5].

Аналіз наукової літератури показав, що під комунікативною компетентністю здебільшого розуміють здатність до ефективної взаємодії з урахуванням особливостей комунікативної ситуації. Комунікативна компетентність особистості зазвичай проявляється через тлумачення найближчих до неї понять, зокрема комунікативних умінь або комунікативних знань і навичок. Такі вчені як О. О. Аршавська, М. М. Вятютнієв, Д. І. Ізаренков, Д. Крістел розглядають комунікативну компетенцію як здатність використовувати мову в тій чи іншій сфері спілкування. На думку М. М. Вятютнієва, комунікативна компетенція – це здатність особистості творчо, цілеспрямовано, нормативно використовувати мову у взаємодії зі співрозмовниками [1-6].

Розглядаючи прояв комунікативної компетентності, слід звернути увагу на її зв'язок із когнітивними процесами, зокрема сприйняттям і мисленням, про що

говорив і Ж. Піаже, який зазначав, що нездатність зрозуміти точку зору іншої людини зумовлена загостренням суб'єктивізму, невміння виділити себе з навколишнього середовища, суб'єктивної нереалістичності сприйняття дійсності, в тому числі комунікативної ситуації, що є реальною перешкодою для ефективного спілкування [1]. Сьогодні це питання набуло надзвичайної актуальності у зв'язку з активним розвитком нейронауки як міждисциплінарної галузі, що складається з багатьох напрямів, серед яких дослідження функціональної активності мозкової організації вищих психічних функцій, нейрофізіологічних механізмів психічних процесів і станів, соціальної поведінки, спілкування.

Варто зазначити, що низький рівень комунікативної компетентності може бути зумовлений тим, що партнери по спілкуванню володіють неефективними когнітивними процесами та когнітивними схемами інтерпретації картини світу, інших людей та власної особистості. Тому дослідження когнітивних процесів стає надзвичайно перспективним. Ці процеси є основою мовного спілкування та його нейроанатомічним субстратом. Поряд з когнітивними процесами перспективним є аналіз функціональної взаємодії між локальними та загальними когнітивними системами з формуванням відповідних когнітивних схем, а також дослідження загальних нейронних мереж, які підтримують ці процеси.

На думку таких дослідників, як Ю. Б. Альошина, Р. С. Абрамова, Р. Кочунас, комунікативна компетентність є «професійним ядром особистості психолога», оскільки спілкування з людьми є суттю цієї сфери професійної діяльності [1, 4, 5]. Слід підкреслити, що сформованість комунікативної компетентності дозволяє психологам успішно ініціювати різноманітні вербальні контакти для вирішення різноманітних комунікативних завдань, зокрема передачі інформації, встановлення та підтримки спілкування, організації та надання психологічної допомоги тощо.

Серед основних комунікативних знань і вмінь, що визначають комунікативну компетентність психолога як фахівця, можна виділити такі: 1) знання правил і норм різних видів спілкування (ділового, міжособистісного, побутового тощо); 2) високий рівень розвитку мовлення, що забезпечує можливість вільно передавати та сприймати інформацію під час спілкування; 3) розуміння невербальної мови; 4) уміння налагоджувати спілкування з людьми з урахуванням їх статевих, вікових, соціокультурних і статусних особливостей; 5) уміння гідно поводитися в будь-якій ситуації та використовувати її особливості для досягнення комунікативних цілей; 6) уміння вплинути на співрозмовника таким чином, щоб схилити його на свій бік, переконати у силі своїх аргументів; 7) уміння об'єктивно оцінювати співрозмовника чи партнера та обирати власну ефективну стратегію спілкування; 8) уміння викликати у партнера по спілкуванню позитивне сприйняття власної особистості [4, 5].

Виходячи з вищевикладеного, стає зрозумілим, що питання, пов'язані з вивченням комунікативної компетентності як важливої складової професійного становлення майбутніх психологів, мають особливе практичне значення,

оскільки від цього залежить подальший професійно-особистісний розвиток психолога.

Література

1. Волкова Н. П. Професійно-педагогічна комунікація: навч. посіб. К.: Вид. центр «Академія», 2006. 256 с.
2. Головань М. Компетенція і компетентність: досвід теорії, теорія досвіду. *Вища освіта*. 2008. № 3. С. 23-30.
3. Гушлевська І. Поняття компетентності у вітчизняній та зарубіжній педагогіці. *Шлях освіти*. 2004. № 3. С. 22-24.
4. Кокун О. М. Психологія професійного становлення сучасного фахівця : монографія. Київ. ДП «Інформ.-аналіт. агенство». 2012. 200 с.
5. Корніяк О. М. Комунікативна компетентність сучасного фахівця – педагога і психолога. *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»*: науково-теоретичний збірник. Переяслав-Хмельницький: ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький педагогічний університет імені Григорія Сковороди», 2013. Вип. 30. С. 544-551.
6. Обозов М. М. Психологія міжособистісних відносин. Київ: Либідь, 1990. 191 с.

ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНИХ РОЗЛАДІВ У ЗОВНІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

Мельничук І. В., Негатунова А. В., Павлова І. Г.

*Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
(м. Одеса, Україна)*

Актуальність дослідження психофізіологічних розладів у зовнішньо переміщених осіб є предметом чисельних досліджень (Караваяєва Т. А., Васильєва А. В., Умерова З. К.). В очікуванні на загрозу українці знаходяться вже майже рік у постійній готовності. З точки зору психології особистості мало хто був готовий до війни, до цього неможливо бути готовим, а тим більше до масивного обстрілу, облоги, тривалого перебування у сховищах.

Немало українців вирішили залишити свої місця проживання і переїхати до інших країн у пошуку спокою та безпеки.

До 9 квітня 2022 року, за даними ООН, 4,5 мільйона українських біженців залишили територію України та були змушені втекти в найближчі на захід від України країни, до Польщі втекло понад 2,6 мільйона українських біженців [9].

Ще у XVII столітті швейцарський лікар І. Хофер вивчав психологію людей, які змінили місце проживання і назвав їх почуття ностальгією [2]. Він помітив, що у солдатів, які служили далеко від батьківщини, виявлявся незвичайний психологічний феномен. Їхній психічний стан був тяжким, але після повернення на батьківщину вони ментально приходили в норму. Ми називаємо це почуття тугою по батьківщині, а англійці – home sickness.

Але комплекс переживань, які всі ми відчуваємо, переїхавши в іншу країну, набагато глибший і ширший, ніж просто туга за батьківщиною.

У XX столітті американський антрополог К. Оберг увів поняття «культурний шок» [2]. Він зауважив, що психологічні проблеми супроводжують адаптацію до нової культури – це почуття втрати оточення та статусу,